

Adina BALINT

University of Winnipeg

Poetika i imaginariji Montréalala u suvremenoj kvebečkoj književnosti*

UVOD

Grad nadahnjuje imaginarij kvebečke književnosti od 1950-ih godina sve do danas, i to u svim žanrovima. Početkom 1950-ih godina prostor grada često se pojavljuje u romanu kao pozadina koja evocira beznade svijeta u kojem stari modeli postupno zastarijevaju, ili pak izražava želje za ideološkom i političkom obnovom, kao što vidimo u djelu *Bonheur d'occasion* (*Rabljena sreća*) Gabrielle Roy ili *Refus global* (*Sveopće odbijanje*) skupine automatista. 1960-ih i 1970-ih godina imaginarij grada prigrbljuje nacionalnu ideju, nadu zajednice i feministički zanos te se nudi kao prostor-potpora militantne političke, socijalne i kulturne misli, na pozadini ponižavanja frankofonskog stanovništva, kao u djelu *Pélagie-la-Charrette* (*Pelagija od Kola*) Antonine Maillet i *La Route d'Altamont* (*Cesta za Altamont*) Gabrielle Roy. No grad može predstavljati i subverzivnu scenu običnog, to jest popularnog govora (montrealskoga pučkog sociolekta *joual* ili akadijskog *chiac*), a potom, 1980-ih i 1990-ih godina, znak otvaranja pluralnim identitetima (France Daigle, Michel Tremblay, Régine Robin). Naposljetku, s novim stoljećem, prikaz grada otvara se autorefleksiji subjekta, subjekta zahvaćena u mnogim dimenzijama, psihičkoj, socijalnoj, etičkoj, kao primjerice u djelima *L'énigme du retour* (*Zagoneška povratka*) Danyja Laferrièrea, *Quatre mille marches* (*Četiri tisuće stuba*) Ying Chen i *La femme qui fuit* (*Zena u bijegu*) Anaïs Barbeau-Lavalette.¹

Od svih gradova Québeca, Montréal je oduvijek izuzetno prisutan u kvebečkom imaginariju, sve od temeljnih do suvremenih pripovjednih djela. Uzmimo za primjer takozvanu "migrantsku" književnost: godine 1983. Régine Robin pri nakladničkoj kući Québec Amérique objavljuje roman *La Québécoise*

(*Lutalica*), koji kritika smatra emblematskim romanom postmodernog pisma, koji obrađuje teme decentriranja, pitanja prilagodbe i suočenja kultura. Onodobno, kad je Robin putovala između Pariza i Montréalala, tim je fikcijskim djelom nastojala upisati velegrad u književnost, velegrad koji otkriva kao pridošlica u Québec: još nije Kanađanka, nema glasačko pravo, no zanima se za kvebečki socijalni diskurs i književnost Québeca; naime, 1977. godine emigrira u Montréal, 1979. objavljuje *Le Cheval blanc de Lénine* (*Lenjinov bijeli konj*) pri nakladniku XYZ éditeur. Prije svega zanima je Montréal, velegrad, kozmopolitski grad gdje joj se sve čini stranim, čudnim, novim i mogućim. Grad novih početaka. Brojne su knjige koje za predmet, tematiku uzimaju Montréal te se bave nekom četvrti ili ulicom, kao što su *Quartier Saint-Louis* (*Četvrt Saint-Louis*) Roberta de Roquebrunea (1966) i *Rue Saint-Denis, contes fantastiques* (*Ulica Saint-Denis, fantastijske priče*) Andréa Carpentiera (1978), međutim, Robin u njima ne pronalazi odjek fragmentacije i heterogenosti koje ju zapanjuju. Ona nam u djelu *La Québécoise* (*Lutalica*) pokušava prenijeti postmoderni Montréal: grad i pisanje grada koji valoriziraju pluralnost, hibridnost, fragment, mješovitost, pa čak i rasprsnuće – što su ujedno i ciljevi kojima teži i skupina intelektualaca, pisaca i mislioca okupljenih oko časopisa *Vice Versa* (1980–1996).

Grad Montréal oduševljava i istraživače humanističkih znanosti, koji o njemu provode projekte, pišu knjige i članke te organiziraju konferencije. Internetska stranica Nacionalne knjižnice i arhiva Québeca, u sekciji Kultura, sadrži popis bibliografskih referenci na temu: "Écrire Montréal, la ville dans la littérature" ("Pisati Montréal, grad u književnosti").² Ne zaboravimo ni Laboratoire sur les Récits du soi mobile (Laboratorij narativa o pokretnom sebstvu) osnovan 2012. godine (<http://www.lrs.m.ca>) pod vodstvom Simona Harela, s mrežom kulturnih i medijskih istraživača i partnera koji se bave pitanjima prostora, urbanosti, mobilnosti, pripovijesti, subjekta...

Godine 1992. Pierre Nepveu i Gilles Marcotte suuredili su kolektivno djelo naslova *Montréal ima-*

* Rad pod naslovom "Poétique et imaginaires de Montréal dans la littérature québécoise contemporaine" objavljen na francuskom jeziku u *Interfaces Brasil-Canadá* (17/3, 2017: 17–30. URL: <https://periodicos.ufpel.edu.br/ojs2/index.php/interfaces/article/view/12517>).

¹ O prikazu grada u književnosti vidi: Anne-Yvonne Julien (ur.), u suradnji s Andréom Magordom, *Littératures québécoise et acadienne. Au prisme de la ville*. Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2014.

² URL: http://www.banq.qc.ca/collections/collections_patrimoniales/bibliographies/lire_montreal/culture1.html. Pristup: 30. listopada 2017.

ginaire. *Ville et littérature (Imaginarni Montréal. Grad i književnost)*, objavljeno pri nakladniku Fides. Djelo obuhvaća sedam studija s motrišta povijesne cjeline te rasvjetljuje ambivalentnost kvebečkih autora u odnosu na grad. Knjiga je podijeljena na nekoliko dijelova: Nekoliko temeljnih pripovijesti iz Montréal, Grad u pučkom romanu 19. stoljeća, Poezija i roman na prijelazu stoljeća, Montréal u narativnoj prozi u razdoblju između 1934. i 1936. godine, Američka prisutnost u montrealском romanu (1945–1970), Montréal u suvremenoj kvebečkoj poeziji, Samoći prepuštena riječ migrantskog pisca. U uvodnom tekstu “Montréal, sa littérature” (“Montréal, njegova književnost”) Nepveu i Marcotte pišu:

Očito je da bez Montréal kvebečka književnost ne postoji. Montréal je sama književna institucija: instance, izdavaštvo, kritika, akademije, većina pisaca, ali i sam izvor stanovite ideje književnosti. Québec, kao i drugi gradovi također imaju važnu ulogu; što bi bio opus jednog Jacquesa Poulina bez očaravajuće mitologije Staroga Québeca? No Montréal se ne naziva metropolom, majkom-gradom, “ville-marie”. Montréal nije sve; možda je slika svega.

Kvebečka književnost ne postoji bez Montréal; može li se reći da Montréal ne postoji bez književnosti? Čini se da je za ostale velegrade svijeta književni prikaz neophodan za potvrdu postojanja. Pariz je Balzac (i nekoliko drugih); London je Dickens; Berlin je Döblin; New York, Dos Passos; Dublin, Joyce i tako dalje. Nijedno se ime pisca ne vezuje za Montréal tako nužno, tako neposredno. Ni englesko niti francusko. Jer stvari nisu tako jednostavne: u Montréalu itekako postoje dvije književnosti, i premda je frankofonska brojnija, nije sigurno da veći broj najsnažnijih slika metropole ne potječe s druge strane jezične barijere. Međutim, ni Gabrielle Roy, ni Hugh McLennan, ni Mordecai Richler, ni Réjean Ducharme, da spomenemo samo romanopisce, nisu stekli montrealску etiketu. Oni prije posjeduju neke ulice, nekoliko ulica, neke četvrti negoli sami grad. (...)

Grad postoji književno kada postane pitanjem, postane upitnim. (7–8)

Nepveu i Marcotte ističu da je Montréal za književnost postao pitanjem tek šezdesetih godina, to jest od onoga što nazivamo Tihom revolucijom. Nekoć jest postojao, no više kao simbol duhovnog i materijalnog napretka.

Od 1980-ih godina to razmišljanje o gradu obogaćeno je takozvanim migrantskim ili transmigrantskim pismima, koje Régine Robin definira na sljedeći način: “transmigrantsko pismo: kad se intertekstovi i kulturne referencije istinski izmjenjuju ili susreću, bilo to u nesporazumu ili dijalogizmu.”³ Raznorodne urbane dinamike Montréal tako su zahvaćene preko istraživanja identitetâ i jezika, nastanka manjine,

susreta i različitosti kod pisaca kao što su, primjerice, Dany Laferrière u djelu *Comment faire l'amour avec un nègre sans se fatiguer (Kako voditi ljubav s crncem a da se ne umoriš)*, 1985) i, u novije vrijeme, u *Tout ce qu'on ne te dira pas (Sve što ti se neće reći)*, Mongo (2015), Sergio Kokis u *Le pavillon des miroirs (Paviljon zrcala)*, 1994), Ying Chen u *Les lettres chinoises (Kineska pisma)*, 1993), Kim Thuy u *Ru* (2009) ili Mauricio Segura u *Côte-des-Nègres* (1998).

RAZNORODNE URBANE DINAMIKE U DJELU LA QUÉBÉCOITE (LUTALICA)

Vratimo se djelu *La Québécoite (Lutalica)* Régine Robin. U početku pripovjedačica prikazuje ženski lik, doseljenicu pristiglu iz Pariza, spisateljčinu dvojnicu, no ne posve jer tekst ostaje fikcionalan. Taj se lik sukcesivno naseljava u trima četvrtima Montréal, gdje se nastanjuje s prijateljem. Svaka četvrt simbolizira mogući tijek njezina montrealskog života: Snowdon, Outremont i Jean-Talon. Pariz i Montréal odražavaju jedan drugog. Robin namjerno upotrebljava strukturu kolaža, efekt popisa, inventar, opis, lutanje, najpogodnije oblike za prikaz stranosti Montréal, njegova raznolikog značaja, fragmentacije i rascjepa. Grad je ovdje prostor označivanja, prepoznavanja, odgonetanja koji je često pružao, kao otvorenu knjigu, židovskim piscima – Régine Robin jedan je primjer potonjega, unatoč strašnom sjećanju na racije i plinske komore, neprestanoj prepriči da se igdje izgradi spokojan život.

Lik pristigao iz Pariza upućuje se u otkrivanje Montréal i stalno se gubi. Te su putešestvije vođene snažnom željom da se pripada gradu, da se pripada ovdje, što u svom eseju *Nous autres, les autres (Mi, ostali)* iz 2011. godine naziva: “Postala sam odavde” (str. 270):

Susret s gradom. Često si se gubila, vraćala se tisuću puta na isto mjesto, prepoznavala znakove, trgovine, kakvoću zraka koji lebdi raskrižjima. Mjesec dana poslije početna kolebljiva, nespretna tumanaranja zamijenile su poznate rute. Gradovi poprimaju boju u rano jutro. Postoje i gradovi bez boje, nijansirani vodom i snijegom. Gradovi magle i sirena, gradovi tvorničkih dimnjaka, gradovi parkova, gradovi cvijeća. Voljela si sve gradove, mahnitito disanje američkih gradova u pogledu iz zraka, večer kao nadzorna ploča, elektronički pisac ukrštenih linija, svjetleće mreže kao u noći. (17)

Taj bogati prostor mogao bi podsjećati na kreolizaciju, koncepciju koju su zagovarali antilski mislioci poput Édouarda Glissanta, koji se donekle suprotstavlja klasičnim vrijednostima SAD-a i, osobito, takozvanom amerikanizacijom, koja pogađa naročito kulturu medija i načine života. Požurivanje veza i razmjena među kulturama u veoma kratku vremenskom rasponu na neki način, prema Glissantu, dovodi do toga da živimo u “svijetu-kaosu”, ili “svijetu-sve-

³ Régine Robin, *Nous autres, les autres*, Montréal, Boréal, 2011, str. 304.

mu⁴⁴, neprestano se suočavajući s nepredvidljivom novinom koju ideja zajedništva ne uspijeva odgo-
netnuti i shvatiti.

Zapažamo da ženski lik u djelu Robin traži mjesto koje će doživjeti kao svoj dom a da ne bude zatvoren u teritorijalne ili identitetske okove. Ta žena utjelovljuje ideje postmoderniteta i transkulture: želi se kretati, lebdjeti slobodno, ne želi se povoditi za držanjem svakoga u njegovu getu i njegovoj specifičnosti – odbija jednostavni tolerantni suživot u sklopu multikulturalizma koji su Robin i intelektualci *Vice Versa* svojedobno smatrali “mozaičkim rasporedom getoa bez ikakvih međusobnih veza”.⁵ Lik iz *La Québécoise (Lutalica)* teži “ukrštenim linijama”, istinskom kulturnom miješanju, impregnaciji kultura, procesu prijelaza, kretanja, preobrazbe. Otvorena je pluralnim identitetima i transkulturi kakvu definira Lamberto Tassinari: “Trans (...) je označavao prijelaz, prolaz, stalnu preobrazbu identiteta, gubitak i dobitak bez prestanka, osmozu.”⁶ Ta sklonost kretanjima i rekontekstualizaciji pridružuje se misli o transkulturnome Patricka Imberta, koji ističe dodanu vrijednost umrežavanja jezika i diskursa, “miješanja oblika i žanrova”.⁷ Naime, u pripovijesti *La Québécoise (Lutalica)* dinamika geografskog, kao i simboličnog kretanja lika susreće se s temama različitosti, identiteta i transkulture.

SUVREMENI PRIKAZI MONTRÉALA: OD LUTALICE DO ŽENE U BIJEGU

Što se događa 2015. godine u pripovijesti Anaïs Barbeau-Lavalette, mlade kvebečke autorice i filmske koja objavljuje biografsku fikciju naslova *La femme qui fuit (Žena u bijegu)* pri nakladniku Marchand de feuilles? Knjigu je kritika primila izvrsno, tiskana je u 75.000 primjeraka i nagrađena nizom nagrada: Književnom nagradom France-Québec i Nagradom knjižnica Québeca 2016. godine te Velikom nagradom za knjigu Montréal. Izdana je i pri francuskom nakladniku Le Livre de Poche.

O čemu govori ta knjiga? Priča je to o ženi – spisateljčinoj baki koju nije upoznala – u odnosu na grad Montréal. Ta se žena, baka, zove Suzanne Meloche. Godine 1948. ona je uz Borduasa, Gauvreaux i

⁴ Édouard Glissant, *Poétique de la relation*, Paris, Gallimard, 1990.

⁵ Régine Robin, *Nous autres, les autres*, nav. dj., str. 279.

⁶ Lamberto Tassinari, “Sens de la transculture”, u Anna Paola Mossetto (ur.), u suradnji s Jean-Françoisom Plamondonom, *Le Projet transculturel de Vice Versa*, Actes du séminaire international du CISQ à Rome, 25 novembre 2005, Bologne, Pendagrone, 2006, str. 81.

⁷ Patrick Imbert (ur.), *Le transculturel et les littératures des Amériques*, Ottawa: Éditions de la Chaire de recherche de l’Université d’Ottawa: Canada: enjeux sociaux et culturels dans une société du savoir, 2012, str. 11.

Riopellea kada potpisuju manifest *Refus Global (Sveopće odbijanje)*. No ona ne potpisuje. S Barbeauom osniva obitelj. No veoma rano napušta svoje dvoje djece. Zauvijek.

Spisateljica Barbeau-Lavalette polazi ususret Suzanne Meloche-Barbeau, svojoj baki. Tako pokušava ispuniti prazninu koju je ova ostavila napustivši supruga i djecu. Taj povratak u prošlost, razdoblje od 1926. do 2009. godine, vodi nas na put u Québec, u Francusku, u Englesku i SAD. Suzanne je kao dijete upoznala gospodarsku krizu i prisile katoličke Crkve u Québecu. Kao adolescentica nastoji pobjeći od sumorne sredine. Tako ju njezin govornički dar vodi na natjecanje u kojem sudjeluje Claude Gauvreaux. Poslije se ona, nakon završetka studija u Montréalu, susreće s njim u društvu njegovih prijatelja automata.

Na taj način sveznajuća pripovjedačica *Žene u bijegu* izražava nešto što se promijenilo u njezinu liku nakon povratka iz metropole:

Pa se vraćaš [iz Montréal] kući nemirna. Dani se vraćaju u svoj ritam, no ti ih prolaziš drukčije. Nošena strujom. Sada znaš da imaš neko drugdje.

Ono što ne znaš jest da ćeš uvijek imati neko, ali nikada isto. To će biti tvoja tragedija. (87)

To značajno iskustvo promjene, razlike, ima nešto tajnovito, stoga je liku potrebna kreativnost⁸ da bi dešifrirao njegov smisao. Kreativnost je naročito u ovom romanu simbol bijega kao oslobođenja od svih prisila: bijeg iz Ottawe prema Montréalu, bijeg iz Montréalu u Gaspésie i potom u Europu i New York... Odlasci i povraci kroz koje se lik preoblikuje, preobražava, raste. Suzanne se udaje za Marcela Barbeaua. Dobivaju dvoje djece, Manon i Françoisa. Barbeauovi i njihovi prijatelji nastanjuju se u Saint-Hilaireu, no Suzanne se sve više osjeća isključenom iz zajednice. Razočarana neuspjehom slobodarske poruke manifesta *Sveopće odbijanje* (1948), ona napušta bračnu zajednicu i brigu o djeci prepušta suprugu.

Postoji nešto slomljeno u duši te žene, a njezina emotivna i sentimentalna krhkost proganjat će je sve do kraja života. Njezino neprepoznavanje vodi do njezina neopredjeljenja unatoč privrženosti različitim identitetskim ciljevima, između ostalih i onaj koji brani antisegregacionistička skupina s Juga SAD-a. Kao kod Deleuzea, promjena se osjeća kao nešto oslobađajuće, no istodobno bolno: mislilo se da će sve ostati isto, no sve se i dalje mijenja. Pripovijest tako potvrđuje delezovsku slutnju da je svaki trenutak našeg života posvema drukčiji od trenutaka koji mu prethode. Svaki je trenutak nov početak.

Na 263. stranici *Žene u bijegu* čitamo što slijedi prilikom novog povratka u Montréal:

⁸ Vidi Gilles Deleuze: *Différence et répétition*, Paris, Presses universitaires de France, 1968.

Protekla je samo godina dana, a imaš dojam da su prošle godine. No evo te opet u tvom gradu i to te potresa. Ne voliš ono što je fiksno, zadaje ti vrtoglavicu. Toliko te strah iznova pustiti korijenje. Kažeš Peteru da opet odlaziš. On ti odgovara da te slijedi. (248)

(...)

Montréal se nije promijenio. No nakon Londona, grad ti se čini pomlađenim. Djetinjastim, nedovršenim. Ta ti nevinost čini dobro. Osjećaš se i ti kao početnica. (263)

Na neki način te riječi rasvjetljuju misao da steći iskustvo novoga u onome osjetnom znači vidjeti da je život uvijek otvoren, da nikada nije zatvoren i posve određen. Ništa nije i nikada neće biti konačno.

U poglavlju o razdoblju između 1946. i 1952. godine čitamo:

Montréal ima nešto tvoje. (97) (...)

Nastojiš reći, nastojiš učiniti. Osjećaš se djetetom u preveliku planu. Koji te uzbuđuje i straši.

Vi [Claude i ti] se krećete gradom tramvajem, bez određena cilja. Claude za tebe glumi turističkog vodiča, glasno ti razotkriva svoj grad kao beskrajn poklon.

Skaćete iz jednog tramvaja u drugi, provlačiš se među neznanim tijelima, puštaš da te obuzme njihova bezimena prisutnost. (...) To je tvoj način da se ugradiš u neki novi krajolik. (98–99)

Ovdje opažamo lutanje, skitanje, pa čak i želju za otkrivanjem grada kao “nova krajolika”, kao kod Régine Robin: sloboda i unutarnji preporod te buđenje u vanjskom svijetu. Istodobno, tijekom tog kretanja Montréalom iz njega izranja nova stvarnost. Na tom putu simbolično iskršava ono nečujno, nepredviđeno, neočekivano, neopazeno, neka nova i neovisna pojava.

To nas podsjeća na koncept transkulturacije Fernanda Ortiza, Kubanca koji je pokušao opisati kompleksnu mješovitost svojstvenu kubanskoj kulturi. Slijedom Ortiza, 1987. godine Jean Larose⁹ u *Vice Versa* piše:

Transkulturacija je skup stalnih transmutacija: ona je stvaralačka i nikada nije dovršena. Uvijek je proces u kojem se nešto daje istodobno kad se prima: time se dva dijela mijenjaju. Iz toga izranja nova stvarnost koja nije mozaik karaktera, već nova, izvorna i neovisna pojava. (19)

Pismo preobrazbe Suzanne Meloche i kreativnost koju je provela u djelo tijekom različitih razdoblja života – od prvog poglavlja naslova “1930.–1946.” do posljednjega, “Danas” – potvrđuju da je moguće stvoriti “novu stvarnost” poput dinamika transkulturacije, a istodobno stvarajući samoga sebe: od svog života stvoriti umjetničko djelo, to jest ostati otvoren prema činjenici da je svijet uvijek nov, cijeniti inten-

zitet trenutaka koji njime prolaze kao da je “prvi put”. Taj prvi put osjećamo u pripovjedačkom glasu *Žene u bijegu*, za koju preobrazbe nutrine odjekuju s prostorom grada: “Montréal se nije promijenio. No nakon Londona, grad ti se čini pomlađenim. Djetinjastim, nedovršenim. Ta ti nevinost čini dobro. Osjećaš se i ti kao početnica” (263). Montréal ovdje nije ni košmar ni raj, već grad izgubljenog i pronađenog vremena, misao se u njemu gubi u tijeku prisjećanja, kad se žena-lik zatekne između dviju nemogućnosti: himerične pojave prošlosti i straha da se ne nađe “prikovana” svojom prošlošću i korijenima, stoga je bijeg spasonosan izlaz. Neudoban svijet-kaos.

U poredbenom motrištu, pripovijest Robin i ona Barbeau-Lavalette potvrđuju pojam “selilačkog duha”¹⁰ Pierrea Ouelleta, po kojem tematike migracije i geokulturnih te subjektivnih kretanja više ne istražuju samo takozvani migrantski pisci, jer “migriranje nije samo geokulturne naravi, vezano kretanjem s jednog područja na drugo; ono je i, možda i ponajprije, ontološke i simbolične naravi jer označava upravo kretanje Smisla i Bića u intimnom iskustvu različitosti.”¹¹ Sama ta ideja nerazlikovanja tematika koje istražuju pisci migracije i pisci iz Québeca javlja se i kod Maude Labelle, u članku o djelu *Les lettres chinoises (Kineska pisma)* Ying Chen:

Pripovijest nije migrantska zbog podrijetla svog autora, već zbog svoga diskurzivnog funkcioniranja koje izvješćuje o kretanjima i razlikama, koje ustraje na igri između stranosti i poznatosti više nego na jednom ili drugom. Zamućivanje granica, prije nego same granice, postaje točkom susreta različitih praksi migrantskih pisaca, bili oni odavde ili ne.¹²

Upravo to intimno iskustvo različitosti i diskurzifikaciju razlike istražuju likovi-pripovjedačice u djelima Robin i Barbeau-Lavalette: kako u odnosu na grad Montréal, tako i kroz prihvaćanje da se postane nekim drugim. Tako se u tim djelima različitost pojavljuje kao oblik života, etos, način bivanja u svijetu, u svijetu koji odmah zahtijeva priznavanje njegove sastavne različitosti.

Vratimo se na trenutak djelu *La Québécoise (Lutalica)*. U nekom trenutku isti lik u New Yorku susreće onoga tko će joj biti suprug, montrealčkog intelektualca koji je doktorirao u New Yorku i kojeg je otac, francuski doseljenik, poslao u englesku školu kako bi, kako kaže, “izbjegao popove” (46). Upoznaju se. Ona ga upita:

¹⁰ Pierre Ouellet, *L'esprit migrant*, Montréal, VLB éditeur, 2005.

¹¹ Isto, str. 12.

¹² Maude Labelle, “Les lieux de l'écriture migrante. Territoire, mémoire et langue dans Les Lettres chinoises de Ying Chen”, *Globe, Revue internationale d'études québécoises*, vol. 10, br. 1, 2007, str. 51.

⁹ Jean Larose, “Transculturation: naissance d'un mot”, *Vice Versa*, br. 21, studeni 1987, str. 19.

Kako se Vi zapravo osjećate, Amerikancem, Kanadanimom, Kvebečanimom, Židovom, Francuzom? Čini se da je to komplicirana priča?

– Tako je. – Odgovorio bi ozbiljna lica, poput Woodyja Allena – ne, nije komplicirano.

Osjećam se
pariškim Njujorčaninom ili
Montrealcem iz Shtetla, mogli bismo reći. (35)

Kad je riječ o identitetu, očito je da se likovi, kao i pisci migracije, igraju s pluralnošću i zamućuju granice koje su sposobne nataložiti jezike, kulture i identitete. Tad Montréal postaje prostorom prihvaćanja tih identiteta. Montréal je i sam višestruk.

U pogovoru *La Québécoise (Lutalica)*, u džepnom izdanju objavljenom 1993. godine, Robin sebe defini- ra kao “alofonku¹³ francuskog podrijetla”. Dany Laferrière šaljivo se definirao kao “japanski pisac”:

Na kojem ćete jeziku pisati svoje knjige? Ne na engleskom, kaže mi frankofoni. Ne na francuskom, prigovori mi unaprijed kreolofoni. Nećeš naći čitatelja na kreolskom, dobaci mi kolonizirani koji se smatra realitom... Nitko mi ne savjetuje da jednostavno dam sve od sebe, kao sportašima. A ja sam mislio da pišemo upravo kako bi se izbrisale granice...¹⁴

Ono što ti pisci zagovaraju jest pravo na taj ne- izbor! Da se u pismu živi različite imaginarne i stvarne identitete bez hijerarhije, bez normativnog reda.

Taj prikaz pluralnog identiteta pisca i njegova dvojnika pripovjedača odjekuje s diskurzifikacijom grada kao “potencijalna prostora”, da se poslužimo pojmom Simona Harela iz *Les Passages obligés de l'écriture migrante (Nezaobilazni putovi migrantskog pisma)*. Taj je kompozitni grad:

... skulptura u pokretu, instalacija, mobil koji nam da- je mogućnost zamišljanja “potencijalna prostora”: prostora pregovaranja između afirmacije pojedinač- noga i zakona zajednice. Zapravo, situacija ne zna baš razlučiti lice i naličje, nutrinu i vanjštinu. Ona ne obli- kuje stvarno stanište, već prije odgovara imaginarnom obitavalištu smisla.¹⁵

Dakle, grad Montréal: otvoren prema istinskoj raznolikosti – koju je zamislio i Glissant, a ne razno- likosti u pogrdnom smislu¹⁶ – koju ljudi različitih

¹³ Sociolingvistički pojam alofon (kvebekizam) označava stanovnike čiji materinji jezik nije nijedan od službenih jezika područja na kojem živi i najčešće se odnosi na neautohtone stanovnike Québeca, op. prev.

¹⁴ Dany Laferrière, “Est-il possible d’aller n’importe où, Lise?”, u Lise Gauvin (ur.), *Les littératures de langue française à l’heure de la mondialisation*, Montréal, Hurtubise HMH, 2010, str. 95–96.

¹⁵ Simon Harel, *Les Passages obligés de l’écriture migrante*, Montréal, XYZ éditeur, 2005, str. 228.

¹⁶ Pojam je često devaloriziran. Lamberto Tassinari obezvrjeđuje pojam na sljedeći način: “Mislim da je raznolikost koncept koji sami slobodari prečesto i pogrešno upotrebljavaju. Umjesto

kultura prihvaćaju i na koju su osjetljivi, kako to po- kazuje članak Pierrea Andréa Normandina, objavljen u *La Presse* 29. travnja 2017. pod naslovom “Une nouvelle publicité de Montréal retirée pour son manque de diversité” (“Nova reklama za Montréal povu- čena zbog manjka raznolikosti”)¹⁷.

ZAKLJUČAK

Koje su dinamike književnih prikaza Montréal- a u kvebečkim tekstovima 21. stoljeća? S tematskog motrišta: one koje su otvorene prema kretanju, razlici, transkulturi kao uzajamnim razmjenama iz kojih izranja ono novo, izvorno – predmeta koje istražuju pisci iz Québeca i drugih krajeva. S motrišta žanra, u 21. stoljeću svjedočimo trijumfu dokumenta: istra- živačko pismo (biografska fikcija Barbeau-Lavalette), biografija i autobiografija, putopisi i drugi oblici frag- mentarnih pripovijesti, poput *Ce qu’il reste de moi (Ono što od mene ostaje)* Monique Proulx, koji se ne žele jednostavno nazvati romanima. Dakle, ta pisma ne samo da osujećuju knjižničku klasifikaciju, nego i duboko mijenjaju književne kategorije te nameću vlastitu poetiku i imaginarije: primjerice, izlaganjem autora u pripovijesti, množenjem pripovjedača, stva- ranjem kratkih poglavlja koja se s komadima pisama i navoda miješaju u hibridne kompozicije, ta djela suvremenog pisma koja pokreću veze između fikcije i povijesne realnosti zamućuju žanrove diskursa te nas vode do razmišljanja o disciplinskim razlikama koja suprotstavljaju pisca s povjesničarom, novinarom i sociologom.

Na koncu, jesmo li preko raznih prikaza Mont- réal- a u djelima *La Québécoise (Lutalica)* i *Žena u bijegu* na tragu nove želje za književnošću svjedo- čanstva, inventariziranja, informiranja ili dokumenti- ranja, koja želi nanovo izmisliti svoje oblike a isto- dobnno iskazati višestruke – krhke ili prirodne, banalne – odnose koje imamo sa svijetom?

S francuskog prevela
Lea KOVÁCS

da se nadahnjuju filozofijom autonomije, njihova koncepcija poje- dinca ostaje prebliska onoj koja je iznjedrila trgovački indivi- dualizam”, u: Fulvio Caccia (ur.), *La Transculture et Vice Versa*, Montréal, Triptyque, 2010, str. 134.

¹⁷ URL: <http://www.lapresse.ca/actualites/montreal/201704/28/01-5092788-une-nouvelle-publicite-de-montreal-retiree-pour-son-manque-de-diversite.php>. Pristup: 30. listopada 2017.

LITERATURA

“Écrire Montréal, la ville dans la littérature”. *Banq Collections*. URL: http://www.banq.qc.ca/collections/collections_patrimoniales/bibliographies/lire_montreal/culture1.html. Pristup: 31. listopada 2017.

Barbeau-Lavalette, Anaïs, 2015. *La femme qui fuit*. Montréal: Marchand de feuilles. [Paris: Le Livre de Poche, 2015]

Borduas, Paul-Émile, 2010. *Refus global et autres écrits*. Montréal: Typo.

Caccia, Fulvio (ur.), 2010. *La Transculture et Vice Versa*. Montréal: Triptyque.

Carpentier, André, 1978. *Rue Saint-Denis, contes fantastiques*. Montréal: HMH.

Chen, Ying, 1993. *Les lettres chinoises*. Montréal: Boréal.

Chen, Ying, 2004. *Quatre mille marches*. Montréal: Boréal.

Deleuze, Gilles, 1968. *Différence et répétition*. Paris: Presses universitaires de France.

Glissant, Édouard, 1990. *Poétique de la relation*. Paris: Gallimard.

Harel, Simon, 2005. *Les Passages obligés de l'écriture migrante*. Montréal: XYZ éditeur.

Imbert, Patrick (ur.), 2012. *Le transculturel et les littératures des Amériques*. Ottawa: Éditions de la Chaire de recherche de l'Université d'Ottawa: Canada: enjeux sociaux et culturels dans une société du savoir.

Julien, Anne-Yvonne (ur.) 2014. *Littératures québécoise et acadienne. Au prisme de la ville*, u suradnji s Andréom Magordom. Rennes: Presses Universitaires de Rennes.

Kokis, Serge, 1994. *Le pavillon des miroirs*. Montréal: Lévesque éditeur.

Labelle, Maude, 2007. “Les lieux de l'écriture migrante. Territoire, mémoire et langue dans *Les Lettres chinoises* de Ying Chen”, *Globe, Revue internationale d'études québécoises*, vol. 10, br. 1, str. 43–58.

Laferrère, Dany, 2010. “Est-il possible d'aller n'importe où, Lise?”, u: Lise Gauvin (ur.) *Les littératures de langue française à l'heure de la mondialisation*, Montréal: Hurtubise HMH, str. 95–96.

Laferrère, Dany, 1985. *Comment faire l'amour avec un nègre sans se fatiguer*. Montréal: VLB éditeur.

Laferrère, Dany, 2015. *Tout ce qu'on ne te dira pas, Mongo*. Montréal: Mémoire d'encrier.

Laferrère, Dany, 2009. *L'énigme du retour*. Paris: Grasset.

Larose, Jean, 1987. “Transculturation: naissance d'un mot”, *Vice Versa*, br. 21, studeni, str. 9–20.

Maillet, Antonine, 1922. *Pélagie-la-Charrette*. Paris: Grasset.

Nepveu, Pierre i Gilles Marcotte, (ur.), 1992. *Montréal imaginaire. Ville et littérature*. Montréal, Fides.

Normandin, Pierre André, 2017. “Une nouvelle publicité de Montréal retirée pour son manque de diversité”. *La Presse*, 29. travnja. URL: <http://www.lapresse.ca/actualites/grand-montreal/201704/28/01-5092788-une-nouvelle-publicite-de-montreal-retee-pour-son-manque-de-diversite.php>. Pristup: 30. listopada 2017.

Ouellet, Pierre, 2005. *L'esprit migrateur*. Montréal: VLB éditeur.

Proulx, Monique, 2015. *Ce qu'il reste de moi*. Montréal: Boréal.

Robin, Régine, 1979. *Le Cheval blanc de Lénine*. Montréal: XYZ éditeur.

Robin, Régine, 2011. *Nous autres, les autres*. Montréal: Boréal.

Robin, Régine, 1983. *La Québécoise*. Montréal: Québec Amérique.

Roquebrune, Robert de, 1966. *Quartier Saint-Louis*. Montréal: Fides.

Roy, Gabrielle, 1966. *La Route d'Altamont*. Montréal: Boréal.

Roy, Gabrielle, 2009. *Bonheur d'occasion*. Montréal: Boréal.

Segura, Mauricio, 1998. *Côte-des-Nègres*. Montréal: Boréal.

Tassinari, Lamberto, 2006. “Sens de la transculture”, u: Anna Paola Mossetto (ur.), u suradnji s Jean-Françoisom Plamondonom. *Le Projet transculturel de Vice Versa*. Actes du séminaire international du CISQ à Rome, 25 novembre 2005. Bologne: Pendagrone, str. 61–83.

Thúy, Kim, 2009. *Ru*. Montréal: Libre Expression.

SUMMARY

POETICS AND IMAGINARIES OF MONTRÉAL IN CONTEMPORARY QUÉBÉCOIS LITERATURE

Contemporary narratives no longer display a singular city but a palimpsest of cities. “*L'esprit migrateur*” (Pierre Ouellet) and “*la rencontre transculturelle*” (Patrick Imbert) inhabit the new literary imaginary. What representations of Montréal do texts, such as *La Québécoise* by Regine Robin and *La femme qui fuit* by Anaïs Barbeau-Lavalette present? How can we describe the experience of wandering through the city of Montréal? And what are its relationships with transculturalism? If the topic of mobility has been common in Québécois literature since the 1980s, mainly in the works of migrant writers, mobility is nowadays not geocultural: it is rather symbolic and ontological.

Key words: Montréal, contemporary Québécois literature, imaginary, Régine Robin, Anaïs Barbeau-Lavalette